

เอกสารประกอบการสอน
วิชา 4147136 เทคโนโลยีขนมอบ
Bakery Technology

นิภาพัทธ์ กุณฑล

สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร
คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

2561

บทที่ 1

ประวัติความเป็นมาของอุตสาหกรรมขนมอบ

ขนมปังได้ชื่อว่าเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อยังชีวิต เป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ความอบอุ่น และความปลอดภัยมานาน ตั้งแต่สมัยคัมภีร์ไบเบิล แต่ยังไม่มีการยืนยันว่าผู้ใดทำขนมปังเป็นคนแรกเท่าที่เล่าฟังกันต่อๆ มาว่า ชาวสวิสที่อาศัยอยู่ตามทะเลสาบในยุคหินเป็นผู้ริเริ่มนำเมล็ดข้าวสาลีมาบด โดยใช้ครกหยาบๆ ตำ แล้วนำไปผสมน้ำ เทส่วนผสมนี้ลงไปบนหินร้อนๆ เพื่อให้สุกผลที่ได้ก็คือ ขนมปังที่ขึ้นฟูโดยไม่ตั้งใจซึ่งค้นพบมากกว่า 3,000 ปีก่อนคริสตกาล ประวัติที่ยอมรับสืบเนื่องกันมากก็คือพวกทาสในสมัยราชวงศ์อียิปต์ ได้ผสมก้อนแป้งที่ลืมหึงไว้ลงไปเป็นแป้งที่ผสมเสร็จใหม่ๆ ผลก็คือได้ขนมปังที่เบาและเลิศรส

ความรู้เกี่ยวกับการทำขนมปังได้แพร่หลายจากอียิปต์ไปสู่ภูมิภาคต่างๆ แถบเมดิเตอร์เรเนียนในกลุ่มของเยรูซาเล็มโบราณ รวมทั้งเมืองเล็กเมืองน้อยที่อยู่บนเส้นทางค้าขายของพวกตะวันออกกลาง การทำผลิตภัณฑ์เบเกอรี่ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งในยุคนี้ขนมปังที่ผลิตออกมาจะมีขนาดเล็กซึ่งละม้ายคล้ายกับขนมปังโรลของเราในปัจจุบันคนโบราณส่วนมากนิยมใช้ขนมปังแบนๆ ที่ไม่ทิ้งให้ขึ้นฟูในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีทางศาสนา และพวกชาวเขาจูดีน ซึ่งมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ก็นิยมขนมปังประเภทนี้อยู่ เนื่องจากไม่คุ้นกับอารยธรรมแผนใหม่ พวกกลุ่มพ่อค้าชาวโพนีเซียน เป็นพวกแรกที่เผยแพร่การทำขนมปังในขณะที่พวกเขามุ่งไปค้าขายทางตะวันออก ไปยังเปอร์เซียและไกลกว่านั้น และดูเหมือนว่าพวกกรีกยุคแรกได้เรียนรู้การทำขนมปังที่ขึ้นฟูมาจากพวกกลุ่ม โพนีเซียนในปี 1,000 ก่อนคริสตกาล

ในศตวรรษต่อมาวิวัฒนาการในศิลปการทำขนมปังก้าวหน้ามาก พวกกลุ่มก้าวหน้ากรีกได้คิดประดิษฐ์หินโม่-แป้งจากข้าวสาลี และผลิตภัณฑ์ออกมาถึงสี่ชนิด ซึ่งชนิดหนึ่งนั้นเป็นแป้งขาว (White flour) ได้ดัดแปลงเตาอบแบบอียิปต์โบราณมาเป็นเตาอบใช้อิฐก่อเป็นรูปโดม ซึ่งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พวกกรีกนั้นไซ้แต่จะเป็นผู้ผลิตขนมปังขาวที่มีคุณภาพดีเยี่ยมเท่านั้น แต่ยังสามารถผลิตขนมเค้ก และขนมขนานาชนิด โดยใช้ส่วนผสมของนม น้ำมัน เหล้าไวน์ เนยแข็ง และน้ำผึ้งผสมเข้าไปด้วย

ตลอดกาลสมัยเหล่านี้ จากกรีกไปโรม และเลยไปถึงยุโรปตอนกลาง ศิลปะการทำขนมอบดำเนินไปอย่างเชื่องช้า แต่ได้ผลคงที่ความเจริญก้าวหน้าอย่างมหาศาลทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ทำให้เกิดวิวัฒนาการอย่างใหญ่หลวงแก่การทำขนมอบในปัจจุบัน พื้นฐานของวิวัฒนาการนี้ เนื่องมาจากสาเหตุใหญ่ 2 ประการ คือ ในกลางปี 1800 ได้มีการแนะนำเกี่ยวกับโรงโม่แป้งสาลี และได้มีการผลิตแป้งสาลีที่ต้อออกสู่ตลาด และในตอนปลายศตวรรษนั้นได้มีการใช้ยีสต์ ซึ่งเป็นตัวสำคัญในการทำให้ขนมปังขึ้นฟู และมีการใช้อย่างแพร่หลาย

ในปัจจุบันนี้การทำขนมปังอบนั้นนับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องการความชำนาญเป็นอย่างมากในกรณีที่ทำเป็นจำนวนมากเพื่อจำหน่ายจะพบอุปสรรคนานัปการทางด้านเครื่องมือ ทุกวันนี้ความเจริญก้าวหน้าของการทำขนมอบหาได้ขึ้นอยู่กับผู้ทำอย่างเดียว โรงโม้แปงซึ่งสามารถผลิตแป้งที่มีคุณภาพดี และผู้คิดประดิษฐ์เครื่องทุ่นแรงเช่นเตาอบที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เครื่องผสมและเครื่องปั้นให้เป็นรูปแบบ และสุดท้ายก็คือนักประดิษฐ์และช่างเทคนิคที่ได้ทุ่มเวลาในการค้นคว้าในเรื่องคุณสมบัติของก้อนแป้งที่มีส่วนที่ช่วยให้อุตสาหกรรมด้านนี้เจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งอีกด้วย

จุดมุ่งหมายของการทำขนมอบ

การทำอาหาร และขนมผู้ประกอบอาหารจะทำให้ได้ผลดีต้องขึ้นอยู่กับที่การฝึกฝน และรู้วิธีการทำอาหาร รู้จักดัดแปลง ตกแต่งอาหารชนิดต่าง ๆ ให้สะอาดตาสะอาดใจต่อผู้ได้พบเห็น ทำให้เกิดความอยากรับประทานอาหารเมื่อรับประทานแล้วจะต้องติดใจในรสชาติ และกลิ่นของอาหาร การทำอาหารผู้ทำจึงควรหมั่นฝึกฝนจนเกิดความชำนาญเพื่อให้มีประสบการณ์ต่ออาหารชนิดนั้นๆ และเพื่อเป็นการปูพื้นฐาน

สิ่งจำเป็นในการทำขนมอบ

การประกอบอาหาร-ขนม ถ้าผู้เริ่มฝึกหัดทำรู้จักเตรียมงานวางแผนงานแล้ว สิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบอาหารควรศึกษา ได้แก่

1. ศึกษาจากตำรับอาหารที่ถูกต้องว่าอาหารชนิดต่าง ๆ ต้องเตรียมอะไรก่อน เตรียมอะไรทีหลัง
2. ศึกษาวิธีชั่ง ตวงให้ถูกต้อง ควรรู้จักถ้วยตวง ช้อนตวงมาตรฐานที่จะนำมาตวงอาหาร เครื่องชั่งที่ใช้ในการชั่งน้ำหนักอาหารต้องเที่ยงตรง
3. ศึกษาส่วนผสมให้ถูกต้อง เพราะเค้ก คุกกี้ พาย จะมีส่วนผสมแตกต่างกัน
4. ศึกษาวิธีการปฏิบัติอาหารชนิดนั้น ๆ ให้ถูกต้อง
5. ศึกษาการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ให้ถูกต้องเมื่อได้ศึกษาถึงวิธีการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

ผู้ประกอบอาหารและขนมจะได้ประโยชน์ต่อการทำอาหารเป็นอย่างยิ่งเพราะการทำอาหารเองมีผลดี คือ

1. ได้รสดีกว่าซื้อ และได้คุณค่าอาหารตามต้องการ
2. สะอาดปราศจากเชื้อโรค เพราะเครื่องมือเครื่องใช้ ภาชนะ และเครื่องปรุงสะอาด
3. เป็นการประหยัด คือได้ของดีแต่เสียเงินน้อยไม่เหมือนผู้ทำขาย ต้องคิดกำไร
4. การทำเองเมื่อทำบ่อยๆ เข้า จะทำให้ได้ผลดีเท่า หรือดีกว่าของที่เขาทำขาย
5. เมื่อทำได้เองย่อมเกิดความภูมิใจ เกิดความสนใจอยากหัดอยากลองทำให้ดีขึ้น
6. การทำเองเป็นการทำเพื่อรับประทานจำนวนน้อยย่อมอร่อยและสะอาดกว่าอาหารที่เขาทำขาย

สุขลักษณะในการทำขนมอบ

อาหารเป็นทางติดต่อเชื้อโรคที่สำคัญทางหนึ่งด้วยการรับประทานอาหารเข้าไปในร่างกาย ถ้าผู้ประกอบอาหารทำไม่สะอาดเครื่องมือเครื่องใช้ไม่สะอาด เชื้อโรคจะปนไปกับอาหารได้ ในด้านส่วนตัวของผู้ประกอบอาหาร ถ้าไม่สะอาดหรือเป็นโรคติดต่ออาหารที่ทำอาจจะเป็นพาหะทำให้ผู้บริโภคติดโรคได้ เช่น

ก. ร่างกายผู้ปรุงอาหารต้องไม่เป็นโรคติดต่อ หรือไม่ควรให้คนที่ เป็นโรคปรุงอาหาร ร่างกายของผู้ปรุงต้องสะอาด ที่สำคัญที่สุดได้แก่ มือ ผู้ประกอบอาหารต้องล้างมือก่อนที่จะปรุงอาหาร และถ้าร่างกายส่วนอื่นๆ ไม่สะอาดก็อาจเป็นสื่อนำเชื้อโรคให้ร่วงหล่นลงไป ในอาหารได้

ข. เครื่องแต่งกายต้องสะอาดเพราะฝุ่นหรือสิ่งสกปรกอาจปลิวไปถูกต้องกับส่วนของอาหารได้ ผู้ประกอบอาหารจึงควรมีผ้ากันเปื้อน ผูกเอวหรือผูกปิดหน้าอกเป็นเครื่องป้องกัน ทั้งยังเป็นการกันไม่ให้เสื้อผ้าเปื้อน และมีกลิ่นอาหารติดเสื้อผ้า

ประโยชน์ในการเรียนวิชาขนมอบ

ในปัจจุบันแม่บ้านส่วนใหญ่ออกทำงานนอกบ้านต้องออกตั้งแต่เช้าเพราะบ้านอยู่ไกล และปัญหาการจราจรจึงไม่มีเวลาที่เตรียมอาหารเช้า อาหารไทยต้องใช้เวลาเตรียมมาก ส่วนอาหารตะวันตกเตรียมสะดวก และรวดเร็ว เช่น กาแฟรับประทานกับขนมปัง คุกกี้ ฯลฯ ทำให้เป็นที่นิยมมากขึ้น โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ อุตสาหกรรมด้านนี้จึงก้าวหน้าตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่า มีโรงโม่ข้าวสาธิตเพิ่มขึ้นถึง 4 โรง มีโรงงานผลิตขนมอบและร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังมี โรงเรียนสอนทำขนมอบโดยเฉพาะ มีการสอนทำขนมอบระยะสั้น ในสถาบันที่มีการสอนด้าน คหกรรมศาสตร์หลายแห่ง เป็นการสนองความต้องการของผู้บริโภค

การทำขนมอบเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญ ความรู้ด้านวิชาการ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบกิจการนี้ได้วิวัฒนาการเพิ่มขึ้นมาเช่นเดียวกัน เช่น การประดิษฐ์เตาอบที่ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ เครื่องผสมที่ใช้กำลังไฟฟ้า เครื่องใช้ และพิมพ์แบบต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี สามารถผลิตได้จำนวนมาก สะดวก รวดเร็วไม่เสียเวลามากจึงมีผู้หันมาสนใจศึกษาหาความรู้ทางด้านนี้กันมากขึ้น

บทที่ 7

ขนมปัง (BREAD)

ส่วนผสมหลักที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ แป้งข้าวสาลี ยีสต์ น้ำ เกลือ

1. แป้งข้าวสาลี มีหน้าที่เสริมโครงสร้างของขนมปังแป้งข้าวสาลีที่เหมาะสมในการทำขนมปังควรมีโปรตีนสูง เช่น แป้งตรงหงส์ขาว(ห่าน) ซึ่งจะมีปริมาณโปรตีนอยู่ในช่วง 13-14% แป้งขนมปังจะมีความสามารถในการดูดซึมน้ำสูง

ลักษณะของแป้งขนมปังจะหยากกว่าแป้งเค้กมีสีครีม เมื่อกดนิ้วลงไปบนแป้ง แป้งจะไม่เกาะตัวกัน แป้งข้าวสาลีมีคุณสมบัติพิเศษกว่าแป้งชนิดอื่น คือโปรตีนในแป้งสาลีเมื่อรวมตัวกับน้ำ และผ่านการนวดแล้วจะเกิดเป็นยางเหนียวยืดหยุ่นได้ เรียกกันว่า กลูเต็นซึ่งกลูเต็นจะมีคุณภาพที่ดีจะต้องทดต่อการรีดการหมัก และผสมนาน โดนไม่ฉีกขาด ซึ่งกลูเต็นจะมีคุณภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของโปรตีนในแป้งเป็นสำคัญ

2. ยีสต์ เป็นตัวที่ให้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในขนม ทำให้ขนมปังขึ้นฟู ให้กลิ่นรสที่เกิดจากการหมัก

ยีสต์แบ่งชนิดผงที่จำหน่ายให้ท้องตลาด มี 2 ชนิด คือ

2.1 ยีสต์แห้งชนิดเม็ด ใช้สำหรับขนมปังจืด สูตรที่มีน้ำตาล 0-10%

2.2 ยีสต์แห้งชนิดเม็ด ใช้สำหรับขนมปังหวาน สูตรที่มีน้ำตาล 5-30%

การเก็บรักษาเมื่อเปิดใช้ให้ใส่ขวดที่มีฝาปิดสนิท แล้วเก็บในที่แห้งและเย็น หรือเก็บในตู้เย็น

วิธีทดสอบว่ายีสต์เสื่อมคุณภาพหรือไม่ นำน้ำอุ่น 1 ถ้วยตวง ผสมกับน้ำตาลทราย 1 ช้อนโต๊ะ ละลายให้เข้ากัน

เติมยีสต์ลงไป 1 ช้อนโต๊ะ ทิ้งไว้ประมาณ 5-8 นาที หากยีสต์ลอยตัวขึ้นผิวหน้าและเกิดแก๊ส แสดงว่ายีสต์นั้นยังใช้ได้

3. น้ำ มีหน้าที่ช่วยให้ละลายส่วนผสมต่างๆ ที่ใช้ในการทำขนมปัง ควบคุมความหนืด อุณหภูมิของก้อนแป้ง และเมื่อน้ำรวมตัวกับโปรตีนในแป้งจะให้กลูเต็น ซึ่งมีลักษณะเหนียว น้ำที่เหมาะสมในการทำขนมปังคือน้ำประปา เนื่องจากมีเกลือแร่ละลายอยู่ในปริมาณพอเหมาะ

4. เกลือ เป็นสารตัวหนึ่งที่สำคัญ แม้จะใช้ปริมาณน้อย 1.5-2.5% ของน้ำหนักแป้งเมื่อเทียบกับส่วนผสมอื่นๆ เกลือมีหน้าที่ช่วยด้านรสชาติ มีผลต่อโครงสร้างของกลูเต็น ทำให้โครงสร้างแข็งแรงขึ้น และยังช่วยควบคุมการทำงานของยีสต์ด้วย เกลือที่เหมาะสมในการทำขนมปังควรเป็นชนิดที่สะอาดบริสุทธิ์

5. ไขมัน มีหน้าที่ในการหล่อลื่นในขณะผสม และช่วยให้ขนมปังที่ได้นุ่มขึ้น

ไขมันที่ใช้โดยทั่วไปมี 3 ประเภทคือ - เนยสด

- เนยขาว

- มาร์گارีน

6. น้ำตาล ทำหน้าที่เป็นอาหารของยีสต์และช่วยให้ขนมปังนุ่ม สีสวย และรสชาติดี

วิธีการทำขนมปัง

1. การผสมแบบขั้นตอนเดียว ส่วนผสมทั้งหมดจะถูกผสมและนวดรวมกัน จนมีลักษณะเนียน ไม่ติดมือ และสามารถชิงเป็นแผ่นบางๆได้

2. การผสมแบบทุ่นเวลา มีวิธีการนวดเหมือนแบบขั้นตอนเดียว แต่จะต้องเติมสารเสริมคุณภาพลงในแป้ง เพื่อช่วยลดขั้นตอนการหมักในช่วงแรก

ข้อดีของการหมักขนมปังแบบทุ่นเวลา

1. ช่วยประหยัดเวลาในการหมัก
2. ไม่จำเป็นต้องใช้ห้องหมัก
3. ไม่มีส่วนสปันจ์หรือโดเหลือค้าง
4. ทำให้ได้จำนวนโดมากขึ้น เนื่องจากการสูญเสียในการหมักลดลง
5. สามารถเพิ่มหรือลดปริมาณในการผลิตได้ง่ายขึ้น
6. ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องผสมสำหรับผสมสปันจ์ และภาชนะสำหรับหมักแป้ง
7. ลดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาและเชื้อเพลิง

การหมักแป้ง

ควรหมักไว้ในที่มีอุณหภูมิประมาณ 75-85°F (23-30°C) และมีความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 75-80% เพื่อช่วยให้ขนมปังขึ้นเร็วและผิวไม่แห้ง

เมื่อแบ่งแป้งออกเป็นขนาดต่างๆ ตามต้องการแล้วนำมาปั้นกลม พักไว้ประมาณ 10 นาที เพื่อให้แป้งคลายตัวและช่วยให้ผิวเรียบง่ายต่อการม้วนหรือทำรูปร่าง

การม้วนหรือทำรูปร่าง

อาจทำได้โดยใช้เครื่องมือม้วนหรือมือตกแต่งแป้งให้เป็นรูปร่างต่างๆตามต้องการ

การรอให้ขนมก่อนขึ้นอบ

ควรวางขนมไว้ในที่มีอุณหภูมิและความชื้นพอเหมาะ และรอให้แป้งขึ้นเป็นสองเท่าของของเดิม หรืออาจทดสอบโดยเอานิ้วแตะเบาๆ ถ้าขนมคืนตัวขึ้นช้าๆ ก็แสดงว่าขนมขึ้นได้ที่ดี พร้อมทั้งจะ ย่ำเข้าอบ ปกติจะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

การอบขนมปัง

หลังจากแบ่งผ่านการทำรูปร่าง ใส่ในพิมพ์และหมักจนขึ้นได้ที่ ขั้นตอนที่สำคัญต่อไปก็คือ การอบไม่ว่าสภาพของแป้งก่อนอบจะดีเพียงใด ถ้าอบไม่ดีขนมปังที่ได้ก็จะมีไม่ดี เพราะการอบจะมีผลกับปริมาตรของขนม เนื้อขนม และสีผิว

ขนมปังโดยทั่วไปจะอบที่อุณหภูมิ 380-425°F (190-210°C) โดยจะต้องสัมพันธ์กับเวลาที่ใช้ออบด้วย ทั้งอุณหภูมิและเวลาที่ใช้ออบขึ้นกับชนิดของเอาจอบรวมทั้งชนิดและขนาดของขนมปัง ขนมปังที่อบสุกแล้วจะมีน้ำหนักลดลงกว่าก่อนแป้งก่อนเข้าอบ